

ДА ЛИ ЈЕ ТЕСЛА ФОТОГРАФИСАН ДОК ЧИТА БОШКОВИЋЕВУ „ТЕОРИЈУ ПРИРОДНЕ ФИЛОЗОФИЈЕ”?

ДРАГОСЛАВ СТОИЉКОВИЋ

*Универзитет у Новом Саду, Технолошки факултет,
Бул. Цара Лазара 1, Нови Сад
E-mail: dragos@uns.ac.rs*

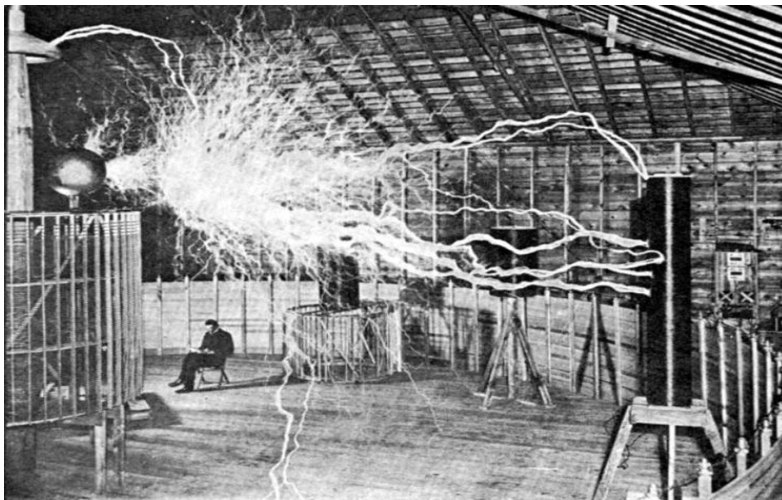
Резиме: У научној, стручној и популарној литератури, новинарским чланцима, на телевизији и на Интернету често се приказују фотографије на којима Никола Тесла седи на столици и чита неку књигу. При томе се наводи да је та књига заправо “Теорија природне филозофије” Руђера Бошковића. Циљ овог рада је био да се провери истинитост тог навода, као и да претрагом Теслиних чланака, предавања и других извора истражи да ли је Бошковићево схватање природе имало утицаја на Теслина схватања и открића. Међутим, нисмо нашли поуздане чињенице које би указивале на повезаност Бошковића и Тесле.

Кључне речи: Историја астрономије, Никола Тесла, Руђер Бошковић

1. ФОТОГРАФИЈЕ НИКОЛЕ ТЕСЛЕ

У часопису *Градац* (2006) је приказана слика 1 уз објашњење “Никола Тесла чита *Природну филозофију* Руђера Бошковића поред свог осцилатора у Колорадо Спрингсу”. Та фотографија се заиста налази у дневнику којег је Тесла водио током рада у Колораду Спрингсу у периоду (1. јун 1889 - 7. јан. 1890), али у њему нигде не пише да је у Теслиним рукама наведена књига Руђера Бошковића.

Знатно чешће се приказује слика 2 и наводи да на тој слици Тесла чита Бошковићеву *Теорију*. У жељи да проверимо веродостојност овог навода, затражили смо помоћ Иване Зорић и Братислава Стојиљковића, сарадника Музеја Никола Тесла у Београду. Из њиховог одговора (прилог 1) се може видети да се ова фотографија и наведено објашњење налази у “Каталогу фотографија из живота и рада Николе Тесле”, којег је сачинила Марија Шешић (1998). Међутим, извор из ког је она те податке узела је и даље непознат.

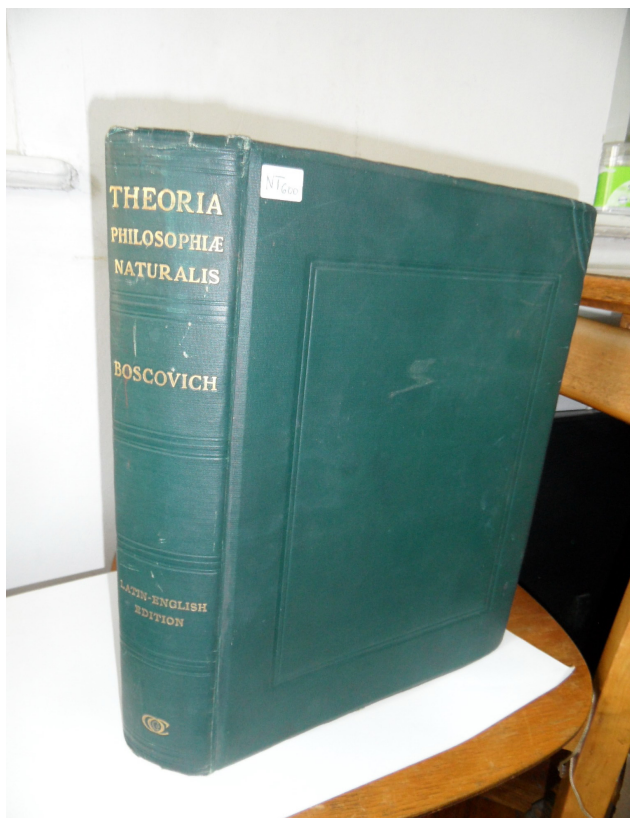
Слика 1: “Сл. XII. Поновљени експеримент приказан на сл. XI, али са Теслом који седи на столици” (Tesla, 1899-1890).

Слика 2: Никола Тесла, са књигом Руђера Бошковића “Theoria Philosophiæ Naturalis,” испред спиралног калема свог високо-фреквентног трансформатора у ул. East Houston 46, Њујорк. Снимљено маја 1896. (WWW.teslauniverse.com).

2. БОШКОВИЋЕВА КЊИГА У ТЕСЛИНОЈ ЗАОСТАВШТИНИ

На слици 2 се види да је у Теслиним рукама нека веома велика књига, дужа од Теслине подлактице. Шта више, у Теслиној заоставштини се заиста налази књига Руђера Бошковића “A Theory of Natural Philosophy” (слика 3). То је превод Бошковићеве теорије на енглески језик. Дужина ове књиге је велика, 38 цм. Међутим, она је штампана 1922. године, па стога није могла бити у рукама Николе Тесле на снимку који је начињен 1896. године.

Слика 3: Књига у Музеју Николе Тесле (каталoшки број: NT 600): Bošković, Ruder Josip, "A Theory of Natural Philosophy": Latin - English Edition: from the Text of the First Venetian Edition... in 1763 put forward and explained by Roger Joseph Boscovich; with a short life of Boscovich. - Chicago; London: Open Court, 1922. - XIX, 463 str.; 38 cm.

Прегледали смо корице и све стране ове књиге да би утврдили да ли је Тесла подвлачио неке делове текста, правио забелешке на маргинама или на било који начин оставио лични траг у књизи. Није запажено да је неки део

текста подвучен, нема забелешки на маргинама. Стиче се утисак да књига није ни отворана.

Поставља се питање, да ли је Тесла можда читао неко раније издање Бошковићеве теорије? Можда прво издање (Беч, 1758. г.) или друго (Венеција, 1763. г.), која је приредио сам Бошковић, оба на латинском језику. (Тесла је знао латински.) Можда се Тесла са Бошковићевом теоријом упознао из неког секундарног извора? На пример, чувена *Encyclopaedia Britannica* је у свом издању из 1801. године Бошковићевој теорији посветила 14 страна.

А. Петровић (2014) сматра: "Било би веома занимљиво трагати за Бошковићевом филозофијом у Теслиним радовима, начином на који Бошковићево схватање природе и света одређује методологију Теслиних огледа. Ако би се показало да се Тесла непосредно надахнуо идејом непротежности материјалних тачака, то би омогућило другачије читање историје науке."

А. Ј. Леланд (1994) је штампао предавање "*The Streams of Lenard and Roentgen and Novel Apparatus for Their Production*" које је Тесла одржао у Њујоршкој академији наука 6. априла 1897. г. Леланд наводи да је Тесла веровао да је велики део Ајнштајнове теорије релативности већ предложио Руђер Бошковић и да је изјавио: "...теорија релативности, узгред, много је старија од њених данашњих заступника. Њу је развио пре две стотине година мој уважени земљак Руђер Бошковић, велики филозоф који је, не избегавајући друге и бројне обавезе, написао безбројне изврсне књиге о непрегледном броју тема. Бошковић је радио на релативности, укључујући и такозвани континуум простор-време." Међутим, тих речи нема у тексту самог Теслиног предавања, већ се то налази у уводу књиге Леланда, при чему се Леланд позива на неки необјављени интервју са Теслом из 1936. г. Зато неки сумњају да је то Тесла икад изјавио.

Прочитали смо књиге Николе Тесле – "Colorado Springs Notes 1899-1990" ("Нолит", Београд, 1978) и "Моји проналасци" (Школска књига, Загреб, 1977, тј. "My inventions", објављено у часопису *Electrical Experimentater*, 1919) – а такође и "Никола Тесла – Предавања" (Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2006, тј. шест предавања од 1888-1898. и два говора 1897. и 1917) Делимично смо прочитали и све чланке прелистали у књизи "Никола Тесла – Чланци" (Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2006, тј 59 чланака од 1888-1931). Нисмо нашли да је Тесла негде поменуо име Руђера Бошковића, као ни да се ставови Тесле могу непосредно повезати са Бошковићевом теоријом.

Прочитали смо многе књиге и чланке о Руђеру Бошковићу, чији су аутори изврсни познаваоци Бошковићевог живота и дела: Ж. Марковић, Ж. Дадић, Е. Стипанић, И. Мартиновић, И. Супек, Р. Димитрић, А. Томић, L. L. White, Н. V. Gill... Нисмо запазили да је неко од њих указао на утицај Бошковића на Теслу.

Уместо закључка

Нисмо нашли поуздане чињенице које би повезале Бошковића и Теслу, али... Настављамо са претрагама и истраживањем.

Литература

- Градац*: 2006, **32**, 157-169.
- Tesla, Nikola: 1978, 2008, *Colorado Springs Notes 1899-1990*, Nolit, Beograd, 1978.; Muzej N. Tesle, Beograd, 2008.
- Šešić, Marija: 1998, *Katalog fotografija iz života i rada Nikole Tesle (Identifikacija-izvorkomentar)*, Habilitacioni rad za zvanje višeg kustosa, Muzej Nikole Tesle, Beograd, str. 2.
- Петровић, Александар: 2014, “Бошковић и speculum infinitatis”, *САНУ, Научни скупови, Књига CXLIV, Одељење за математику, физику и гео-науке, Књига 6, Београд*, стр. 113-125.
- Leland, Anderson L. ed.: 1994, *Nikola Tesla: Lecture before the New York Academy of Sciences, 6 April 1897: "The Streams of Lenard and Roentgen and Novel Apparatus for Their Production"*, Twenty First Century Books, Breckenridge.

Прилог 1

From: Ivana Zoric
Date: 22. April 2014 15:32
To: dragos@uns.ac.rs
CC: 'Bratislav Stojiljkovic'
Subject: Boskovic i Tesla

Поштовани господине Стоилковићу,

...

Легенда ове фотографије која је често коришћена у претходном периоду гласи:

Nikola Tesla ispred spiralnog sekundara visokofrekventnog transformatora, sa knjigom Rudjera Boškovića "Theoria Philosophiae Naturalis", u svojoj laboratoriji u ulici Ist Hauston br. 46 u Njujorku. Fotograf Džordž Grantam Bejn. izvor: The Miracle Man, Njujork, maj 4, 1901, s. 618.

Овакав текст легенде, заједно са наведеним извором, први пут сам имала прилику да видим међу легендама фотографија које је прикупила и систематизовала Марија Шешић, некадашња директорка Музеја која је истраживала фото материјал из Теслине заоставштине. Ко је први пут користио овај опис фотографије, не могу са сигурношћу да тврдим, али до сада нисам успела да потврдим веродостојност извора или да откријем неку нову чињеницу која би се тичала настанка ове фотографије.

Чини ми се да смо већ разговарали на ту тему и сложили се да књига са фотографије не личи на корице примерка књиге Руђера Бошковића који је сачуван у оквиру Теслине заоставштине. Ипак, можемо да претпоставимо да аутори овог описа нису сами смислили име фотографа, место фотографисања и назив књиге, већ су заиста консултовали извор који нама тренутно није на располагању.

Д. СТОИЉКОВИЋ

Жао ми је што нисам у могућности да разјасним Ваше недоумице, али уколико будете дошли до неких нових сазнања, и нама би било занимљиво и драгоцено да их поделите са нама.

Срдачан поздрав,
Ивана Зорић

WAS TESLA SNAPPED WHILE READING BOSCOVICH'S “THEORY OF NATURAL PHILOSOPHY”?

Photographs of Nikola Tesla, sitting in a chair and reading some book, have been presented very often in scientific, professional and popular literature, newspaper articles, at television and at Internet. It is stated that the book is "Theory of Natural Philosophy" of Roger Boscovich. The aim of this work is to check if this statement is true, as well as to consider Tesla's articles, lectures and some other sources in order to find out if Boscovich's comprehensions of nature had the influences on Tesla's comprehensions and discoveries. However, we did not find any firm facts that could undoubtedly show the link of Boscovich and Tesla.

Key words: History of Astronomy, Nikola Tesla, Rudjer Bošković